

Hrvatski jezik naših majki i naše djece

h

MJESEC HRVATSKOGA JEZIKA: OD 21. VELJAČE DO 17. OŽUJKA

Materinski Većina europskih jezika jezik povezuje s majkom

Muttersprache, mateřský jazyk, mother tongue, langue

maternelle, lingua materna, lengua materna, móðurmál,

modersmål, moedertaal, mháthairtheanga

Željko Jozic, ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje

Od prošle smo godine na poticaj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje počeli u Hrvatskoj obilježavati Mjesec hrvatskoga jezika, koji spaja dva važna dana: Međunarodni dan

materinskoga jezika (21. veljače), koji je proglašio UNESCO 1999. godine, i Dane hrvatskoga jezika, koje je proglašio Hrvatski sabor 1997. godine i koji završavaju 17. ožujka, na dan objave Deklaracije o nazivu i položaju

Mjesec hrvatskoga jezika spaja Međunarodni dan materinskoga jezika (proglašio UNESCO 1999.) i Dane hrvatskoga jezika (proglašio Hrvatski sabor 1997.)

hrvatskog književnog jezika iz 1967. godine.

Neprijeporna je činjenica da hrvatski jezik ima doista bogatu povijest i tradiciju, nasljeđe staro više od tisuću godina. Tijekom svojega postojanja doživljavao je brojne nedaće i prijetnje, ali se uspio othrvari svim pritiscima i danas se već gotovo četvrt stoljeća slobodno razvija. Godine 2013. postao je 24. službenim jezikom Europske unije te je time, barem nominalno, postao ravnopravan svim ostalim jezicima EU-a.

Moderan hrvatski jezik nalazi se danas pred brojnim izazovima koji se umnogome razlikuju od onih otprije samo nekoliko desetljeća. Danas smo svjesni digitalnoga doba i globalne uklopljenosti hrvatskoga jezika u europsku i svjetsku zajednicu jezika. Prilagodavanje modernom dobu jedan je od važnih preduvjeta njegova opstanka i ravnopravnoga položaja s ostalim jezicima, a očuvanje svih jezičnih posebnosti materinskoga, hrvatskoga jezika jedna je od temeljnih zadaća ne samo jezikoslovaca, nego i svih govornika hrvatskoga jezika.

U ovome smo novinskom prilogu naštojali prikazati samo mali dio ljepote i bogatstva hrvatskoga jezika i djelić onoga što hrvatski jezikoslovci rade u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovje, krovnoj znanstvenoj ustanovi za proučavanje i njegovanje hrvatskoga jezika. Nadam se da ćete čitajući o hrvatskom jeziku na ovim stranicama postati još svjesniji neizmjerne ljepote, bogatstva, raslojenosti, tradicije i nasljeđa ključnoga počela hrvatskoga nacionalnog identiteta – hrvatskoga jezika.

JEŽIČNA KULTURA

Časopis
Hrvatski
jezik

Časopis *Hrvatski jezik* znanstveno-popularni je časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje. U njemu se na jednostavan i čitateljima pristupačan način obrađuju mnoge zanimljive teme povezane s hrvatskim jezikom. U rubrikama se obrađuju teme povezane s jezikom i društvom, hrvatskim jezikom u školi i na maturi, imenima, računalnim žargonom, frazemima, jezičnim nedoumicama, povijesku jezika i novim knjigama iz područja jezikoslovlja. U njemu npr. možete dobiti ogovore na ova pitanja:

Može li zec preskočiti zečji nasip? Pretpostavlja se da je zečji nasip nazvan tako zbog sprečavanja preskoka zečeva na polja i njive zasađene povrćem, a postavlja se otprilike u visini triju vreća jer je to bila visina zečjega skoka. Danas su zečji nasipi prvi privremeni štit protiv poplave i postavljaju se pri neočekivanom i neobičajeno visokoj razini vode.

Je li blagajnica Marija zaposlena na radnome mjestu blagajnika ili blagajnice? Načelo da se u svim zakonskim tekstovima treba dosljedno voditi računa o ravnopravnoj uporabi mocijskih parnjava negospodarno je i s jezičnoga stajališta neprihvatljivo jer bi prihvaćanje toga prijedloga proizvelo značenjsku i svaku drugu zbrku. Rečenica *Za pravobranitelja i njegova zamjenika može biti imenovan hrvatski državljanin koji ima završen diplomski sveučilišni studij i koji je osobnim zalaganjem poznat javnosti u području zaštite ljudskih prava*, odnosи se na osobe obaju spolova i nije ju potrebno pisati: *Za pravobranitelja/icu i njegova/njezinu zamjenika/icu može biti imenovan/a hrvatski/a državljanin/ka koji/a ima završen diplomski sveučilišni studij i koji/a je osobnim zalaganjem poznat/a javnosti u području zaštite ljudskih prava*. Kad je riječ o konkretnoj ženi, npr. na posjetnicu, u diplomi, u dopisu, na pločici na vratima ureda, treba upotrebljavati imenicu ženskoga roda, npr. Ana Petrović, ravnateljica; Marija Petrović, profesorica hrvatsko-gajezika; Mirjana Horvat, defektologinja; Marta Ljubić, liječnica; Nina Kovačević, pedagoginja. Dakle, Josipa Horvat vršiteljica je dužnosti ravnatelja, a Josip Horvat vršitelj je dužnosti ravnatelja, a blagajnica Marija zaposlena je na radnome mjestu blagajnika.

Jedini
znanstveno-
popularni
časopis o
hrvatskome
jeziku

HRVATSKI
JEZIK

INSTITUT ZA HRVATSKI JEZIK I JEZIKOSLOVJE

STANDARDNI JEZIK

Jeste li znali...
... da uporaba velikoga i maloga početnog slova nosi i značenjske razlike? Imena stanovnika kojega područja ili pripadnika kojega naroda pišu se velikim početnim slovom, ali pisana malim početnim slovom postaju opće imenice:

Amazonka
(stanovnica
Amazonske prašume / pripadnica
amazonских
племена)

amazonka
(žena ratnica iz grčke mitologije)

Dalmatinac
(stanovnik Dalmacije)

dalmatinac
(pas kratke bijele dlake s crnim mrljama)

Francuz
(pripadnik francuskoga naroda)

francuz
(1. vrsta uska i duguljasta kruha,
2. francuski ključ)

2

FRAZEOLŠKI
ZVJERINJAK

Medvjeda usluga

Kad tko u najboljoj namjeri svojim djelovanjem ili pruženom uslugom nanese komu neugodnost, štetu ili veliko zlo, kaže se da mu je učinio (napravio) medvjedu uslugu. Frazem *uciniti/ciniti (napraviti/praviti) komu medvjedu uslugu* zasnovan je na basni francuskoga basnopisca Jeana de La Fontainea (1621. - 1695.) *Medvjed i vrtlar* i njegova inačica *labuda pjesma* veoma je

u kojoj medvjed pokušava kamenom ubiti muhu na licu svoga uspavanog prijatelja vrtlara, ne razmišljačući o tome da svojim činom ugrožava i njegov život.

Labudi pjev

Posljednje djelo kojega autora koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zakružuje čiji autorski opus (umjetnički ili znanstveni) u hrvatskome se jeziku naziva labudim pjevom. Također, labudim se pjevom smatra i čije važno posljednje djelo napisano pred smrt. Frazem *labudi pjev* i njegova inačica *labuda pjesma* veoma je

ANGLIZMI SU SVUDA OKO NAS

Bolje je hrvatski!

Outsourcing,
spin-off,
factoring,
download...

Angлизми su svuda oko nas. Okruženi smo riječima kao *branding, factoring, mobbing, bullying, trafficking, shopping, workshop*. Angлизmi su posebno česti u reklamama (*in, event, cool, fashion mix, party, beauty*), u nekim strukama (*software, e-mail, download*), ali i u medijima i govorima političara (*outsourcing, spin-off, in house, start up, clean start, revolving door*). Hoće li angлизmi nekom čarolijom rješiti sve naše probleme, a onaj koji ne upotrebljava angлизme uopće nije *cool* ili angлизmi ugrožavaju hrvatski jezik? Jesu li angлизmi jasniji, precizniji, jednoznačniji od hrvatskih riječi ili su oni samo još jedan način jezične manipulacije? Može li se sve jednakovo dobro (ili čak i bolje) izreći hrvatskim jezikom?

Dok su u žargonu angлизmi kao *fejs, fejsbučenje, zafrendati i ofrendati, lajkati* itd. prihvatljivi i ne treba ih proganjati jer je u žargonu sve dopušteno i on ne podliježe jezičnomu normiranju, u službenoj komunikacijskoj koja bi se trebala odvijati na standardnome jeziku, u medijima te posebno u nazivlju ipak treba pronaći hrvatski naziv. Donosimo prijedloge hrvatskih istovrijednica za engleske riječi *outsourcing* i *spin-off*.

OUTSOURCING

Naziv *outsourcing* u engleskome jeziku označuje davanje određenoga posla vanjskim dobavljačima (uzimanje vanjskih dobavljača za određeni posao), koji primjenjuju tvrtke kako bi smanjile troškove koji nastaju podmirivanjem potrebe za djelatnostima koje im nisu temeljni (uglavnom je riječ o uslužnim djelatnostima: čišćenju, održavanju, prijevozu, zaštiti i sl.).

U hrvatskome jeziku engleski naziv *outsourcing* počeo upotrebljavati u gospodarstvu i u medijima kako bi se označio jedan od mogućih modela racionalizacije poslovanja (uz *spin-off* i *in house*). On označuje izdvajanje posla / poslovnih procesa (ugovaranje posla / poslovnoga procesa s vanjskim dobavljačem), a posljedica je toga uzimanje vanjskih dobavljača (za određeni posao / poslovni proces). Stoga kao zamjenu za naziv *outsourcing* predlažemo hrvatski naziv izdvajanje posla.

outsourcing
izdvajanje posla

Zanimljivo je da se u hrvatskim medijima taj naziv osim u spomenutome značenju (koje ima i engleski naziv) upotrebljava i u značenju premještanja zaposlenika koji se bave takvim djelatnostima u druge (specijalizirane) tvrtke, tj. njime se označava i posljedica koju bi uvođenje modela *outsourcinga* u Hrvatskoj imala. Potvrđuje se simpatičan primjer iz često navođenoga novinskoga naslova: *Ja se ne bum dala autorsati i idem u prijevremenu mirovinu!* Međutim, engleski naziv *outsourcing* ne označuje premještanje djelatnika iz javnih tvrtaka ili ustanova u privatne tvrtke koje pružaju usluge iz određenoga područja, pa ga u tom značenju ne bi trebalo upotrebljavati ni u hrvatskome. U tome se značenju u hrvatskome

može govoriti o izdvajajućem djelatniku iz jedne tvrtke i njihovu zapošljavanju u drugoj te o izdvajajućem djelatnosti iz jedne tvrtke i njezinu premještanju u drugu.

SPIN-OFF

Izraz *spin-off* (nekad i *spin off* ili *spin-off*) u engleskome može biti imenica, pridjev ili glagol. Imenica *spin-off* ima nekoliko značenja: 1. izdanak, krak, ograna, 2. nusproizvod, 3. serija potekla iz koje druge serije (npr. tako da se o sporednome liku jedne serije napravi nova serija u kojoj je on glavni lik), 4. novoosnovana tvrtka koja je nastala izdvajanjem iz postojeće tvrtke ili kao rezultat znanstveno-istraživačkih projekata, 5. tema potekla iz koje druge teme. *Spin-off* je i ime popularne američke i kanadske emisije. Pridjev *spin-off* obično se nalazi kao prvi član sveze, npr. *spin-off serija, spin-off proizvod, spin-off tvrtka, spin-off kompanija*. Glagol *spin-off* znači '(posebno) osnovati, stvoriti kao nusproizvod'. U hrvatskome jeziku englizam *spin-off* počeo upotrebljavati u medijima u vezi s racionalizacijom poslovanja te se navodi kao jedan od mogućih mo-

dela racionalizacije (uz *outsourcing* i *in-house*), npr.:

Spin off, u kojem bi se čišćenje bolnica prepustilo tvrtki-kćeri u vlasništvu same javne ustanove, jamčio bi veću sigurnost radnih mjesta.

U navedenim primjerima riječ je o osnivanju posebne tvrtke. Ta se tvrtka katkad i u medijima naziva *tvrtka kći* (te pogrešno *tvrtka-kći ili *tvrtka kćer) ili *supsidijarna (pomoćna, sporedna) tvrtka*. Djelatnost te novoosnovane tvrtke bila je sekundarna za osnovnu tvrtku, pa se ona iz nje izdvojila i posluje kao samostalna tvrtka. Kad se *spin-off* upotrebljava kao pridjev, predlažemo ove zamjene.

spin-off tvrtka

tvrtka kći (G tvrtke kćeri, DL tvrtki kćeri, A tvrtku kćer, I tvrtkom kćeri, mn. tvrtke kćeri)

spin-off serija

serija kći, izvedena, sporedna serija

spin-off proizvod

nusproizvod

Kad se *spin-off* upotrebljava kao imenica, zamjene ovise o kontekstu, npr. rješenje je u *spin-offu* > rješenje je osnivanje tvrtke kćeri.

BOLJE.HR

Novi portal kao pomoć

BOLJE.HRVATSKI!

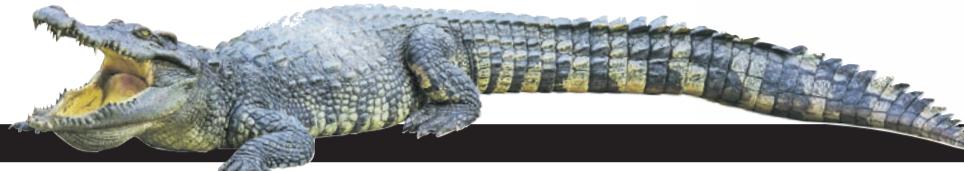
Preporučuju se hrvatske zamjene

star, a svoje podrijetlo vuče još iz antike i legende da labudovi pred smrt ispuštaju glasove koji podsjećaju na tužnu i lijepu pjesmu.

Zabiti glavu u pijesak

Frazemom *zabiti/zabijati* (*gurnuti/gurati* i sl.) *glavu u pijesak* <kao noj> veoma se često opisuje čovjek koji namjerno ignorira istinu, čovjek koji se ne želi suočiti s

neugodnom stvarnošću ili koji zatvara oči pred činjenicama. Pretpostavlja se da je priču o plašljivim nojevima koji guraju glavu u pijesak začeo veliki rimske mislilac Plinije Stariji (Gaius Plinius Secundus Maior, 23. - 79. po. Kr.) koji je u svojoj enciklopediji *Naturalis historia* spomenuo kako nojevi zamišljaju da zabijanjem glave u grmlje njihovo cijelo tijelo postaje nevidljivo.

3

Nastavničko vijeće

POHVALJUJE

Miju Horvat, Mateu Kovačević i
Mateju Kovač

Znamo li zaista kako se zovemo?

Svako zna napisati svoje ime ili ime svojega djeteta, rođaka ili prijatelja. Međutim, kadaime treba zapisati u kojem obliku, često se pojavljuju problemi. Zorno to pokazuje institutski telefon za jezične savjete koji u lipnju zvoni češće nego inače jer zovu mnogi učitelji, nastavnici i roditelji. Naime, u lipnju završava škola, pa se osim svjedodžba dodjeljuju i pohvalnice na kojima ime nerijetko mora biti u dativu (Pohvalnica se dodjeljuje...) ili akuzativu (Nastavničko vijeće pohvaljuje...). I tijekom cijele godine javljaju se osobe koje muči problem imena koje u kosome padežu treba upisati u pohvalnicu, zahvalnicu, diplomu, odliku, plaketu itd.

Veselim se Dariju i Dariju

Često roditelji nisu svjesni da su odabirom imena prihvatali i sve njegove oblike. Možemo npr. odabratrane li se djevojčica zvati *Lucija* ili *Lucia*, ali ne možemo utjecati na to kako glase oblici tih imena niti na to kako se zapisuju, tj. na činjenicu da se u genitivu ta imena izjednačuju te je zapis genitiva obaju imena *Lucija*. Iz rečenice *Veselim se Luciji!* ne možemo znati zove li se djevojčica *Lucia* ili *Lucija*. Tako je iz rečenice *Veselim se Dariju i Dariju* nemoguće odgonetnuti je li riječ o momčima

koji se zovu *Dario* i *Darijo*, *Dario* i *Dario* (ili pak *Dario* i *Dario* ili *Dario* i *Dario*). U izgovoru imena na -ia i -io između osnove i nastavka umeće se j, pa genitiv imena *Dario* izgovaramo [darija] – isto kao genitiv imena *Darijo*. I genitiv imena *Mia* izgovaramo [mije], isto kao genitiv imena *Mija*. Kako je hrvatski pravopis u pravilu fonološki, oblike imena zapisujemo onako kako ih izgovaramo. (1. tablica)

Idemo Matei i Mateji

U izgovoru imena na -ea i -eo NE umećemo j između osnove i nastavka. Primjerice, genitiv imena *Matea* izgovaramo [mateee], pa onda i zapisujemo tako: *Matee*. Stoga se razlikuju oblici imena *Mateja* i *Matea*. Genitiv imena *Mateja* je *Mateje*, a genitiv imena *Matea* je *Matee*. (2. tablica)

Razlikuju se i pridjevi od tih imena: Matein pas je pas kojemu je vlasnica Matea, a Matejinu psu vlasnica je Mateja.

Upoznao sam Tonija i Johnnyja

Oblike imena koja u izgovoru završavaju glasom i (bez obzira na to kako se zapisuju), zapisujemo tako da pišemo j (jer ga izgovaramo) između osnove imena i padažnoga nastavka. To posve spontano činimo s imenima *Toni* ili *Miki* (*Nema Tonija*, *Veselim se Mikiju*), pa pravilo treba samo primijeniti na strana imena. Ime *Johnny* izgovaramo [džoni], a genitiv [džonija]. Ako zapis *Johnny* odgovara izgovoru [džoni], vidimo da smo u genitivu još dodatno izgovorili [ja], pa to treba i zapisati: *Johnnyja*. To se pravilo odnosi na SVA muška imena koja u izgovoru završavaju na [i], bez obzira na to kako se zapisuju. (3. tablica)

3. tablica	Toni, Johnny, Eddie
NEMA	Tonija, Johnnyja, Eddieja
VESELIM SE	Toniju, Johnnyju, Eddieju
POHVALJUJEMO	Tonija, Johnnyja, Eddieja

Dolaze Sarah i Noah

Kako zapisati oblike imena na -ah? Je li tko gostovao kod *Oprah*, *Oprah* ili *Opre*? Ako se djevojčica zove *Sarah* ili *Hannah*, a dječak *Noah*, kako ćemo napisati njihovo ime u pohvalnici ili u najobičnijoj rečenici? Dakle, ako -ah čitamo kao [a], to znači da u genitivu -ah treba odbaciti i na ono što ostaje (*Opr-*) dodati genitivni nastavak -e. Tako dobivamo zapis *Opre*. Isto vrijedi i za imena *Sarah*, *Hannah*, *Noah* (4. tablica):

4. tablica	Sarah, Hannah, Noah
NEMA	Sare, Hanne, Noe
VESELIM SE	Sari, Hanni, Noi
POHVALJUJEMO	Saru, Hannu, Nou

Oblici različitih imena i pridjevi izvedeni od imena često se u hrvatskome jeziku podudaraju. Ako kažemo ili napišemo da je Marko *Sarin* prijatelj, ne možemo znati zove li se djevojčka *Sara* ili *Sarah*. No tako je s mnogim drugim imenima. Na pitanje zove li se vlasnica Mijina psa *Mija* ili *Mia*, ne možemo odgovoriti, a iz rečenice *Upoznao sam Marija*. ne možemo odgonetnuti je li riječ o momku koji se zove *Mario* ili o momku koji se zove *Marija*. I kad kažemo da poznajemo *Miru* ili *Ivu* ne dajemo nikakav podatak o tome je li riječ o muškarcu koji se zove *Miro* ili *Ivo* ili o ženi koja se zove *Mira* ili *Iva*. Kod imena na -ah ta je nalagoda još izraženja, pa će spiker reći [gostovao je kod Opre], tj. normalno će sklanjati ime *Oprah*, ali će ta ista rečenica u novinama najčešće biti zapisana kao *Gostovao je kod Oprah*. No to nije točno. Točan je zapis: *Gostovao je kod Opre*.

Jeste li znali koje su najčešće riječi hrvatskoga jezika?

Sva tri korpusa suvremenih hrvatskih tekstova, Hrvatska jezična riznica, Hrvatski nacionalni korpus i Hrvatski mrežni korpus, pokazuju da su najčešće riječi u hrvatskome jeziku nepunoznačnice: i, u, je, se, na, da, za, su, a, od. Pri navodenju punoznačnih riječi korpusi nisu tako jedinstveni. Navodimo riječi koje se barem u jednome od analiziranih korpusa nalaze među prvih deset:

hrvatski, godina, moći, jedan, Hrvatska, reči, predsjednik, dan, riječ, posto, htjeti, imati, velik, trebati, čovjek, dobar, članak, sav, zakon, drugi.

Jeste li se kad upitali...

... pišu li se bjeline oko kose crte? Kosa crta (/) pravopisni je znak koji se ovisno o tome između kakvih se jedinaca nalazi može pisati s bjelinama s objiju strana ili bez njih. Kosa crta bez bjeline piše se između dviju riječi:
učitelj/učiteljica, učenik/učenica, blagajnik/blagajnica u prodavaonici, a kosa se crta s bjelinama piše između dviju sastavnica od kojih je barem jedna višerječna: liječnik specijalist / liječnica specijalistica, strojarski tehničar / strojarska tehničarka, ravnatelj / pomoćnik ravnatelja.

Krokodilske suze

Frazem *krokodilske suze* označuje 'neiskreno (lažno, dvolično) suošjećanje', a u novije vrijeme i 'obilno plakanje' ili 'obilan plać'. Frazem *roniti (iti, proljevati) krokodilske suze* utemeljen je na drevnoj legendi prema kojoj te krvoločne životinje ridaju kako bi namamile plijen ili plaču za svojim žrtvama dok ih proždiru. Legendu o krokodilskim suzama prvi je zapisao Bartholomaeus Anglicus u 13. stoljeću (*De proprietatibus rerum*), a proširila se Europom u razdoblju humanizma.

ZAR I U JEZIKU?

Lažni prijatelji

Da, iako zvuči neobično, i riječi mogu imati lažne prijatelje. Riječ je o parovima riječi u različitim jezicima koje imaju različito značenje, a govornici koji ne znaju značenjsku razliku mogu pogrešiti kad ih upotrebljavaju.

billion (engl.) ≠ biljun

miliarda

eventually (engl.) ≠ eventualno

konačno, napokon, na kraju

bukva (rus.) ≠ bukva

slovo

slovo (rus.) ≠ slovo

riječ

rumen (slov.) ≠ rumen

žut

župan (slov.) ≠ župan

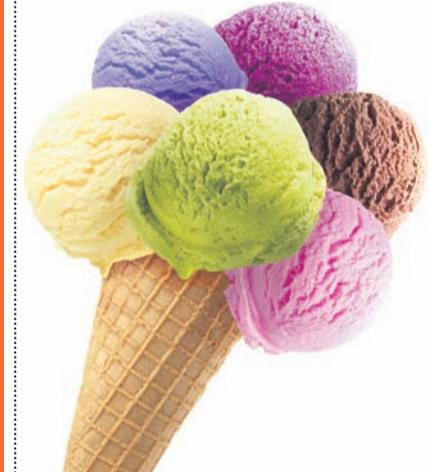
gradonačelnik

Katkad takve riječi mogu i u više jezika imati različito značenje, primjerice riječ revnost u hrvatskome znači 'predanost, marljivost', u slovenskome 'siromaštvo, bijeda', a u ruskome 'ljubomora, zavist'!

ŠTO JE PREVIŠE – PREVIŠE JE

Pleonazmi

Što su pleonazmi? To su skupine riječi u kojima se jedna od riječi nepotrebno pojavljuje jer je njezino značenje već uključeno u značenje druge riječi ili su riječi istoznačne, npr. *mala kućica* je pleonazem jer *kućica* znači 'mala kuća', pa je uz imenicu *kućica* nepotreban pridjev *mala*.

U hrvatskome standardnom jeziku stoga treba provoditi sljedeće zamjene:

pogrešno pravilno

često puta često

popeti se gore popeti se

sići dolje sići

vratiti se natrag vratiti se

no međutim no ili međutim

čak štoviše čak ili štoviše

čak dapače čak ili dapače

svoj vlastiti svoj ili vlastiti

kako i na koji način kako

najoptimalniji optimalan

najminimalniji minimalan

najmaksimalniji maksimalan

zajednički suživot suživot

mala sitnica sitnica

u mjesecu rujnu u rujnu

starosna dob dob

BUĐENJEM NACIONALNE SVIJESTI 70-IH GODINA NASTAJU SERIJE

Ča, kaj, od ognjišta do r

Hrvatski se jezik sastoji od triju narječja: štokavskoga, kajkavskoga i čakavskoga, koja su dobila naziv prema razvoju praslavenske upitne zamjenice *čto*. U štokavskome se zamjenica razvila u *što* (ali i *sta*), u kajkavskome *kaj* (ali i *kej*, *koj*, *kuj*, *ke*), a u čakavskome *ča* (ali i *ća*, *ca*, *će*, *čo*, *co*). Narječja se dijele na dijalekte, a dijalekti na mjesne govor. Današnje prostiranje hrvatskih narječja razlikuje se od početnoga jer se prodom Osmanlija u 15. i 16. stoljeću prostor kajkavskoga narječja (neki stručnjaci smatraju da se kajkavski prostirao daleko više na istok Slavonije), a posebno čakavskoga poprilično suzio zbog velikih seoba i zbjegova. Za čakavski se prepostavlja da se govorio na mnogo širemu području, a danas se uglavnom govor u obalu i na otocima, a i lička čakavština, poprilično izolirana od ostatka čakavskoga priobalnoga područja govoriti tome u prilog.

Slabu međusobnu razumljivost hrvatskih dijalekata često su mnogi uzimali kao dokaz nejedinstvenosti i nepovezanosti hrvatskih dijalekata pa su i danas žive pogrešne teorije o čakavskome kao jedinome pravom hrvatskom narječju, kao i one da ostala dva narječja zapravo pripadaju drugim jezicima, a ne hrvatskomu. No, neprijepona je činjenica da su hrvatski leksikografi poput Ivana Belostenca, koji je pisao i govorio kajkavskim narječjem, u svoje rječnike često uvrštavali i rječi iz ostalih dvaju narječja, doživljavajući ih jednako „svojima”, odnosno dokazujući svijest o jedinstvenosti hrvatskoga jezika bez obzira na njegovu dijalektну i narječnu razvedenost.

U dijalektologiji, znanosti koja pro-

učava dijalekte, jedan od postulata svakako je da je naglasni sustav jedan od najkonzervativnijih elemenata narodnoga govoru jer se govor, odnosno dijalekt usvaja u najranijoj životnoj fazi, isključivo slušanjem (zato se i jezik kojim govorimo zove materinskim jezikom jer smo ga slušali od majke), tako da njegov naglasni sustav (kako god složen bio) primarno potpuno nesvesno. Činjenica je isto tako da u svim trijama hrvatskim narječjima nalazimo

govore koji imaju gotovo identičnu okosnicu naglasnoga sustava: tzv. starohrvatski tronaglasni sustav koji se sastoji od kratkoga naglaska: dōma (Babina Greda), dōma (Komiža), dīme (Bednja), dugoga silaznoga naglaska: māst (Babina Greda), māst (Komiža), māost (Bednja) i dugoga uzlaznoga naglaska, koji se još naziva i hrvatskim akutom: sūša (Babina Greda), sūša (Komiža), sýša (Bednja). Dominacija standardnoga hrvatskog

Kaj te muči, Njofra?

Svi pamtimmo uzrečicu *Kaj te muči, Njofra?* koja je bila iznimka u standardnojezičnom idiolektu Zekoslava Mrkve, no od 2000. godine u crtanim i animiranim filmovima sinkroniziranim na hrvatski uz standardni jezik pojavljuju se lokalni i (sub)regionalni varijeteti, različiti žargoni i slengovi. Hrvatska nije usamljen primjer. Ostvarenja na dijalektnim inačicama i slengu zabilježena su u Kini, Iranu, SAD-u, Irskoj...

Mago, jesi se naspavo?

Prvi animirani film s lepežom različitih varijeteta bio je Potraga za Nemom (2003.). Nakon njega uslijedili su Pobuna na farmi, Shrek, Zebra trkačica, Sezona lova i dr. Pri sinkronizaciji gotovo je nemoguće izbjegći unutarnje stereotipe kao društvene proizvode i statusno-prestižne odnose među varijetetima, stoga su i danas žive rasprave o tome prema kojim se kriterijima odabiru jezični varijeteti i jesu li i zašto nisu govoriti svih krajeva Hrvatske zastupljeni, no neupitno je da je jedan od načina očuvanja, širenja i upoznavanja s dijalektima upravo njihova prisutnost u animiranim filmovima.

POTVRDIO UNESCO

Ugroženi jezici

Uz jezičnu assimilaciju, izvanjezični čimbenici poput migracija, depopulacije i zemljopisne izoliranosti određenoga područja neprekidno utječu na stvaranje jezičnih mikroooaza ili potpuno izumiranje pojedinih govorova.

Prema UNESCO-ovu atlasu među 24 najugroženija europska jezika nalaze se i tri jezika koja se govore u Hrvatskoj. Na 13. mjestu istrorumunjski (dijalekt rumunjskoga jezika) s manje od 200 govornika koji žive na Ćićariji u selu Žejane, u Šušnjevici, Novoj Vasi, Jasenoviku, Letaju, Kostrčanima i Brdu na rubu Čepićkoga polja. U Queenisu, jednoj od njutorških četvrti, danas živi više govornika istrorumunjskoga nego u Istri. Istriotski ili istroromanski, autohtoni predmletački romanski jezik, našao se na 16. mjestu, a čuva ga još 400-tinjak govornika u samo šest mjesta jugozapadne Istre: Rovinju, Vodnjanu, Balama, Fažani, Galijažani i Šišanu. Na 18. mjestu jezik je zadarskih Arbanasa, a riječ je o arhaičnom obliku sjevernoalbanskoga (gjeđijskoga) narječja. Tim se idiomom svakodnevno služi manje od 500 govornika.

Brudet babe Ivke

Dragi Ante,
nevješta mi bila rekla da imadeš curu
iz Zagreba pa ti baba šalje didovo vino,
dvi duzine žaba, malo jegulje i recept za
brudet. Poslat ču ti i teću pa je čuvaj ko
oči u glavi.

Brudet ti se pravi ovako, najprije se mete
ne malo ulja, pa se iskriža kapula, što
više kapule, bolji brudet. Kad se to zafriži,
metni malo konserve, ljute paprike,
jegulju i žabe pa posoli. Ulij kvasine, ako
znaš da je ljuta, ne treba puno, ako je
blaža, staviš više. Stavi ti po čaše i nalij
vode. Pazi da ne zagori, ne miješaj nego
vrti tečon. Kašnje iskidaj petrusima, ne
ko baci lovorov lis, neko ruzmarin, neko
kopar, ali ja nisan ništa od ti nego petrušim.
Po vrvu metni malo česna. Kad se
žaba raspane - gotovo. I to je delikates,
delikates. Ako ona voli, moreš skuvati i
puru. To ti dobro iđe s otin.

Ako joj se ne svidi, dodi ti lijepo doli i na
di neku curu iz Neretve. Ode ti to svaka
voli, a i znade sama skuvat brudet.

Pozdravlja te tvoja baba Ivka!

ЈЕСТЕ LIZNALI...

Zaštićeni govor

Jeste li znali da se govoriti Bednje, Huma na Sutli, Siča, Starih Perkovaca, Vidonja, Žminja, zadarskih Arbanasa, otoka Sustaka, dubrovački govor, grobnički i istrorumunjski govor te kajkavski donjosutlanski (ikavski) dijalekt nalaze na popisu zaštićenih nematerijalnih dobara Republike Hrvatske?

Dan kad je umro jedan jezik

Dalmatinski je jezik specifičan po tome što se zna točan datum njegova nestanka – 10. lipnja 1898., kada je na otoku Krku umro Tuone Udaina (Antonio Udina) – posljednji govornik krčkoromanskoga ili veljotskoga idioma.

I FILMOVI NA DIJALEKTU

Što eklama

Gruntvčani

Tko pjeva zlo ne misli

Prosjaci i sinovi

Malo mesto

jezika od početaka 20. stoljeća utječala je (pogotovo od 50-ih godina) na zauzimanje stajališta o dijalektima kao nečemu nazadnomu i neprestižnomu pa je govorenje u dijalektu vrlo često proglašavano pogrešnim, „seljačkim“, jednom riječju nepoželjnim. Iz takva se odnosa razvilo negativno stajalište prema dijalektima općenito, što je potpuno pogrešno. Dok su se etnološki i muzikološki istraživali i vrednovali brojni odvjetci materijalne i nematerijalane nacionalne

kultурne baštine poput plesova, na-pjeva, nošnja, običaja itd., potpuno se ili gotovo potpuno zanemarivao narodni izričaj koji se čuva u hrvatskim dijalektima. Zanimljivo je da se buđenjem nacionalne svijesti potkraj 1960-ih i početkom 1970-ih godina razvija snažna dramska i filmska umjetnost

S dijalekata je skinuta oznaka „medijske neprikladnosti“

nost upravo na dijalektima, a uspjeh koji su poželete serije „Malo mesto“, „Mejaši“, „Gruntvčani“, „Prosjaci i sinovi“ (emitirani tek 1984.) pa i brojni filmovi poput „Brezе“, „Tko pjeva zlo ne misli“ jasno je dao do znanja da je potencijal koji čuvaju hrvatski dijalekti neizmjeran i da je bez obzira na možda slabu razumljivost kod širega kruga gledatelja prevladalo pozitivno mišljenje, a samim time je skinuta oznaka „medijske neprikladnosti“ s hrvatskih dijalekata.

Ča je život vengo fantažija

Mnogi glazbenici u svojem stvaralaštvu otkrivaju i gaje jezični identitet rabeći čakavske stilizacije (Oliver Dragojević, Gibonni, Tedi Spalato) ili moderne urbane vernakulare (TBF, Dječaci). Prvi dijalektni val u hrvatskome popu i rocku pojavio se na području od Hrvatskoga zagorja do južne Dalmacije, no najduže se održao ča-val (Gustafi, Šajeta, Alen Vitasović), koji je posredstvom masovnih medija postao dostupan i vrednovan na širemu području.

I dijalekti dobivaju!

Pozitivno su odjeknule i mnoge reklame u kojima su zastupljeni oni hrvatski govorovi koji se ubrajaju među najkompleksnije (Bednja, Čabar, Komiža) te stoga i široj publici nerazumljive. Izazivaju čudenje, smijeh i znatiželju za otkrivanjem izrečene poruke te potvrđuju da dijalekti ne razdvajaju nego spajaju ljudе.

SLASNO VOĆE

Dinja i lubenica

Dinja i lubenica jednogodišnje su povrtnе biljke iz porodice Cucurbitaceae. Plod je dinje žutonarančaste, a lubenice crvene boje. I dok se često raspravlja o tome je li riječ o voću ili povrću, hrvatski govornici uglavnom se spore oko toga kako se kaže dinja, a kako lubenica.

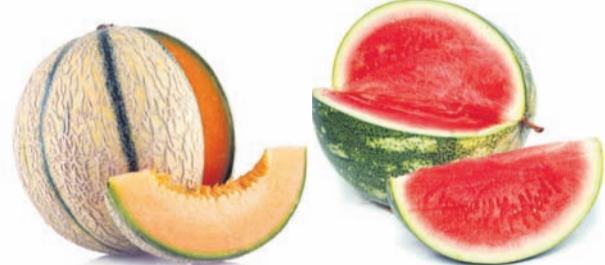
Riječ dinja dolazi od psl. *(k6)dynja (< lat. *cydōnea* < grč. *kydōneia* (mala) 'dunja'), a lubenica od psl. *(lūbēn6 'koji se odnosi na lub'. Prvotno je značenje 'koji je sličan lubanji'. Budući da u sjevernome dijelu Hrvatske te kulture nisu tradicionalno uzgajane, u kajkavskome narječju situacija je najjednostavnija. Uglavnom su potvrđeni leksemi *dinja* i *lubenica*, uvezeni iz standardnoga jezika. U nekim su govorima ovjereni fonološke varijacije: *dija* (Brdovec, Sveti Đurd), *dina* (Ivanic, Repušnica); *lubenica* (Apatovec, Kupljenovo), *lubenico* (Bednja). Davne 1966. u Začretju je i za dinju i za lubenicu zabilježen naziv *dinjabuča*.

Ni na istoku Hrvatske leksički korpus nije razvedeniji. Tako je u slavonskome dijalektu također zabilježeno *dinja* i *lubenica*, a ponegdje, primjerice u govoru Aljmaša, Šaptinovaca, Siča, Stavonskoga Kobaša i Trnave, potvrđeno je i *lubenica*.

U ostalim štokavskim govorima (Zaostrog, Opuzen, Babino Polje, Račiće, Sućuraj, Dubrovnik, Cavtat) lubenica se uglavnom naziva *dinja*, a dinja *pipun* (< lat. *pepo(n)* 'vrsta dinje; lubenica; tikva' < grč. *pépōn* '1. od sunca skuhan; zreo; 2. vrsta dinje ili tikve; 3. mekan, blag'). U Biteliću se za dinju upotrebljavaju nazivi *cata* i *mlun*, u Metkoviću turcizam *bostan*, a u Imotskome je nazivaju i *limunom*.

U štokavskim govorima koji su u izrazitu dodiru s čakavskim umjesto naziva lubenica rabi se *četrun*, *čentrunk*, *čantrun*, *čatrun* ili *angurija*, a umjesto dinje *cata*, *melun*, *milun*, *mlun* itd. Čakavci gotovo nikad lubenicu ne nazivaju lubenicom. Leksem *angurija* (< mlet. *anguria* 'lubenica' < biz. grč. *aggioúrion* 'krastavac') uglavnom se rabi u Istri i na sjevernöme Jadranu, odnosno u govorima Medulinu, Pazina, Žminja, Kraljevice, Baške, Paga i dr. Varijantni su oblici *ingurija* u Nugli i *lengura* u Brestu. Naziv *četrun* (< lat. *citrus* 'agrumb, limun') proširen je u središnjoj Dalmaciji: u Petrcanima, Primoštenu, Tkonu, Vrgadi, s inačicama *centrun* (Tribuni) te *čitrun* (Zlarin). Naziv *dinja* rabi se u primjerice u Vrbnju, Ložišćima, Lastovu i Visu. Za dinju je uglavnom prevladao naziv *melon* (< lat. *melo* 'dinja' < grč. *mēlon* 'jabuka i općenito voćka, voće'), kao što je u Brestu, Kaldiru, Medveji itd., zatim *melun* u Medulinu, Novome Vinodolskom, Olibu, *milun* u Baški, Brusiju, Ugljanu, *meluon* u Gračiću, Grdoselu, Lupoglavu, *mlun* u Grohotama. U Susku se pak kaže *belun* i *belunić*.

Nešto su rjeđi nazivi *cata* (Banj, Trogir, Zlarin), *pipun* (Kučišće, Lastovo, Lumbarda) te *baćir* (< tur. *bākūre* < perz.), kako je zabilježeno u Susku i Rabu.

DIJASPORA

Moliški Hrvati

Hrvatska je dijaspora potkraj srednjega i početkom novoga vijeka jedna od najranijih i najvećih u Europi. Seobe u srednju i južnu Italiju započele su rano u srednjem vijeku, a na prijelazu iz 15. u 16. stoljeću Hrvati su se naselili u talijanskoj pokrajini Molise, tridesetak kilometara od jadranske obale. Iako ih je s *one bane mora* došlo oko 8000, danas žive samo u tri mjesta: Mundimtru, Kruči i Filiči ili Stifiliču te čine hrvatsku jezičnu oazu sa svega 2000 govornika, koji svoj jezik jednostavno zovu *na našu*. Nekoliko je hipoteza o njihovu zavičaju, a na temelju dijalektoloških analiza prema kojima taj govor ima značajke novoštakavskoga ikavskog dijalekta s čakavskim elementima, najvjerojatnije je da su se doselili iz podbiokovsko-neretvanskoga područja u zaleđu Makarskoga primorja. Njihova druga migracija dogodila se potkraj 19. stoljeća, kada se dio Moližana seli u Australiju (Perth). Leksik moliških Hrvata poseban je i raznovrstan. Zanimljivo je da u korpusu, osim riječi žep, nema ni jednoga turcizma.

Mali moliškohrvatski rječnik

dubrava/dubravica – šuma, dimać/dimica – cigareta, lastavica – leptir, ljud – muškarac, marela – baka, prvidan – ponedjeljak, skola – kravata, skopeta – četka, svitalka – zvijezda, svitlenica – prozor, šuma – posjećeno granje, teg – posao, vlah – zaručnik, zimac – ječam, žrtje – vino, župa – muški haljetak

ONOMASTIKA

NOMEN EST OMEN

Grdan

Radoslav

Branimir
Vojnomir

Osobna imena hodajući spomenici

TRPIMIR

Braslav

TOMISLAV

Miroslav

KREŠIMIR

Bezuh

Onomatika ili imenoslovje znanost je o imenima kao jezičnim, izvanjezičnim i kulturnim spomenicima. Na prvi vam se pogled možda predmet njezina proučavanje može učiniti nezanimljivim, no kad vam postane jasno da vam navedena jezikoslovska disciplina može odgovoriti na pitanje čime je uvjetovano vaše ime ili prezime i kojega je jezičnoga postanja te kako je nastalo ime naselja, pokrajine ili države iz koje potječete, nećete ostati ravnodušni. Dvije su temeljne skupine imena kojima se onomastika bavi. Prvu skupinu čine imena ljudi ili antroponimi, a antroponimi se dijele na osobna imena, prezimena i nadimke. Drugu pak skupinu čine imena zemljopisnih objekata (primjerice naselja, voda, brda, obradivih površina, šuma itd.), tj. toponimi.

Osobna su imena ujedno najstariji hrvatski spomenici. Prva su zapisana imena hrvatskih narodnih vladara. Sve do prve polovice 10. stoljeća hrvatski su narodni vladari (i Hrvati općenito) nosili gotovo isključivo hrvatska narodna imena, najčešće dvočlana od kojih je većina sadržavala tvorbeni formant -mir 'velik, slavan' (npr. Branimir, Krešimir, Trpimir, Vojnomir) koji se križao sa starijim tvorbenim formantom -*mér 'svijet' (npr. Gojmer, Putimer, Črnomer; poslijednje se osobno ime odrazilo u imenu zagrebačke četvrti Črnomerec) ili -slav 'slava' (npr. Braslav, Miroslav, Radoslav, Tomislav, Višeslav). Najstarijemu sloju hrvatskih narodnih imena pripadaju i osobna imena nastala prema nazivima životinja (npr. Golub, Grlica, Hlap, Vuk) ili biljaka (Grab, Javor, Loza), ali i neka koja bismo teško danas nadijevali djeci (npr. Bezuh, Dosro, Grdan, Hrnjak 'zecousti', Klempo, Koljibaba, Krivošija, Nedoštoja, Poruga, Ukraden, Zlojutro). Ipak, najčešća su u srednjovjekovlju bila osobna imena koja sadržavaju antropomne osnove Mil-/Mio- Milislav, Miloš, Milovan, Miodrag), Rad- (npr. Radomir, Radoslav, Radovan i Vuk (Vučina, Vujana, Vuko). Među prva potvrđena hrvatska narodna imena ubrajaju se i različita osobna imena koja sadržavaju i etnonim Hrvat. Ona su u srednjovjekovlju potvrđena na povijesnome hrvatskom području od Bara u današnjoj Crnoj Gori do Istre te od Podrinja do Medimurja. Zbog ranoga doticaja s kršćanstvom Hrvati već od 9. stoljeća primaju i kršćanska imena: neka izravno iz grčkoga ili iz grčkoga kao jezika posrednika (npr. Ivan, Josip, Mihajlo/Mihovil, Tripun, Vlaho), a neka iz grčkoga jezika latinskim posredništvom (npr. Barbara, Bazilije, Bartolomej, Blaž, Gabrijel). Kršćanska imena kao što su Džore, Žuro 'Juraj', Menko 'Dominik', Vrsajko 'Ursus' ili Zvan/Žan 'Ivan' u

Marija – najčešće hrvatsko žensko ime, a Ivan najčešće hrvatsko muško ime

hrvatski su jezik iz latinskoga ušla romanskim (uglavnom dalmatinskim) posredništvom. Kršćanska su imena među Hrvatima prevladala tek u 16. stoljeću nakon što je Katolička Crkva naložila svećenicama da krštenici mogu ponijeti samo kršćanska imena. 1990. – 1999., a među deset najčešćih osobnih imena u prvih 11 godina 21. stoljeća čak je pet kršćanskih imena koja u 20. stoljeću nisu bila među najčešćima (uz osobno ime Luka tu su još i Filip, David, Petar i Matej), samo su tri „tradicionalna“ kršćanska imena (Ivan, Marko i Josip), jedno strano koje je dubinski kršćansko (Antonio) i jedno strano ime motivirano imenom vladara (Karla). Narodna su imena ispala iz mode te nijedno od njih nije među najčešćima.

Najčešća hrvatska muška imena

Danas je najčešće hrvatsko muško ime Ivan koje po popisu iz 2011. nosi 130.828 Hrvata. Hrvatska je inačica odraz hebrejskoga imena Jehochánán, što bi u prijevodu značilo 'Jahve je milostiv'. Među 10 najčešćih muških osobnih imena u Hrvatskoj većina je kršćanskih (Ivan, Josip, Marko, Stjepan, Ivica, Ante i Nikola), dva su narodna (Tomislav, Željko) i jedno strano (Mario). Da će u idućih nekoliko desetljeća doći do određenih promjena u nadjevanju osobnih imena, potvrđuje činjenica da je 2000. – 2011. najčešće osobno ime novorođenčeta u Hrvatskoj bilo Luka koje se počelo češće nadjevati tek

1990. – 1999., a među deset najčešćih osobnih imena u prvih 11 godina 21. stoljeća čak je pet kršćanskih imena koja u 20. stoljeću nisu bila među najčešćima (uz osobno ime Luka tu su još i Filip, David, Petar i Matej), samo su tri „tradicionalna“ kršćanska imena (Ivan, Marko i Josip), jedno strano koje je dubinski kršćansko (Antonio) i jedno strano ime motivirano imenom vladara (Karla). Narodna su imena ispala iz mode te nijedno od njih nije među najčešćima.

Najčešća hrvatska ženska imena

Najčešće je žensko ime u Hrvatskoj Marija te ga po popisu iz 2011. nosi 126.646 Hrvatica. Ono se dovodi u vezu s latinskim imenom Maria koje potječe od hebrejskoga imena Miryām 'opora, trpka'. Treba napomenuti da se na hrvatskome jugu (poglavlito u Hercegovini i dalmatinskom zaledu) navedeno ime rijetko nadjevalo jer se smatralo da donosi nesreću. Među deset najčešćih ženskih imena po popisu iz 2011. najviše je narodnih (Mirjana, Dragica, Nada, Ljubica i Vesna), četiri su kršćanska (Marija, Ana, Ivana i Katarina) te jedno pomodno (Marina). U razdoblju 2000. – 2011. dogodile su se korjenite promjene. Nijedno narodno

Osobna imena blizanaca

Blizanci su već od rođenja, tj. od prirode, uspostavljeni kao par. Kao par ih doživljavaju i ostali, pa i sami roditelji. O tome svjedoči i vrlo često davanje imena blizanaca koja čine par, takozvanih „vezanih imena“.

Imena mogu biti izrazno vezana, tj. mogu počinjati istim slovom (Zoran i Zlatko), istim sloganom (Marko i Matej), mogu se rimovati (Tanja i Sanja). Imena mogu biti vezana i mocijski, npr. Petar i Petra, Ivan i Ivana, te semantički, npr. Kuzma i Damjan (po svetcima zaštitnicima liječnika koji su, prema legendi, bili blizanci) ili Petar i Pavao (prema apostolima i utemeljiteljima Crkve).

U davnijoj prošlosti običaj nadjevanja vezanih imena bio je snažnije izražen, pa je u nekim krajevima Hrvatske više od 50

posto blizanaca dobivalo takva imena. Tada su se ponajviše nadjevala kršćanska imena, npr. Mira i Marija, Ivan i Luka, Kuzma i Damjan, Mihail i Gabrijel. Nakon II. svjetskoga rata, a osobito 60-ih godina 20. stoljeća, češće se nadjevaju narodna vezana imena, npr. Miroslav i Tomislav, Jasna i Vesna, Željko i Žarko, a raznospolnim blizancima imena Branko i Branka, Dragan i Dragica, Milan i Milica, Zoran i Zorica...

Nekoć veoma popularna imena za bračnu blizancu Predrag i Nenad danas rijetko srećemo. Često su ta imena bila nadjevana kad bi roditelji bili ugodno iznenadjeni zato što su im se rodili sinovi, jedan kojega su željno čekali – Predrag, i drugi kojemu se nisu nadali – Nenad. Za blizance različita spola, pak, ovisno o očekiva-

no ime više nije među 10 najčešćih, a od „tradicionalnih“ su se kršćanskih imena zadržala tek tri (Ana, Marija i Ivana), četiri imaju dužu tradiciju u hrvatskim stranama (Lucija, Petra, Sara i Iva), dva se mogu smatrati hibridima jer su po postanju strana, ali su bliska hrvatskim tradicionalnim imenima (Nika) ili apelativima (Lana), a jedno je strano (Ema).

Prezimena

Hrvati su prvi među Slavenima ponijeli prezimena. Prva su prezimena među Hrvatima zabilježena koncem 11. i u 12. stoljeću, ponajprije u dalmatinskim gradovima (isprva u Zadru, Trogiru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru).

Najmnogobrojnija su prezimena u Hrvatskoj Horvat (21.618 nositelja), Kovačević (15.160), Babić (12.840), Marić (11.555), Jurić (11.163), Novak (10.794), Kovačić (10.546), Knežević (10.334), Vuković (10.191) i Marković (9854), no podaci su po županijama poprilično različiti. Tako je prezime Horvat najčešće u Gradu Zagrebu te Zagrebačkoj, Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Virovitičko-podravskoj županiji. Među tri je najčešća i u Sisačkoj-moslavačkoj i Međimurskoj županiji, ali ga u Lici, Gorskom kotaru, cijelokupnom priobalju od Savudrije do Prevlake te u središnjoj Slavoniji i Srijemu gotovo i nema. S druge strane, ono je najčešće u Mađarskoj i Slovačkoj, Sloveniji te u Gradištu. Nositelji su prezimena Horvat uglavnom potomci doseđeničkih koji su bježali pred osmanlijskom najezdom. Najnetipičnije su hrvatske županije Istarska i Dubrovačko-neretvanska županija u kojima među 10 najčešćih prezimena nema ni jednoga koje je među 10 najčešćih u Hrvatskoj, no to ne znači da među najčešćim prezimenima u tim županijama uz „neobična“ (u Istri, primjerice, Poropat, a u Dubrovačko-neretvanskoj županiji Žuvela, Sršen i Šeparović), nema i „običnih“ (u Istri, primjerice, Miletić, Božić ili Ivančić, a u najužnijoj hrvatskoj županiji Matić ili Radić). Slijede ih Krapinsko-zagorska, Karlovačka, Ličko-senjska i Šibenska županija sa samo po jednim prezimenom koje se nalazi i na popisu najčešćih hrvatskih prezimena i na popisu najčešćih prezimena u tim županijama. Najprosječnija je hrvatska upravna jedinica Grad Zagreb u kojem je među 10 najčešćih prezimena čak 7 s popisa najčešćih u Hrvatskoj, a slijedi ga Sisačko-moslavačka županija sa 6. Na sjeveru su nešto češća prezimena tvorena od etnika (npr. Posavec, Moslavac, Bošnjak i Slunjski) i prezimena koja su motivirana zbjegovima pred Osmanlijama (Novak i Novosel). Ono što se iz dostupnih podataka ne razabire jest činjenica da u posljednjih dvadesetak godina broj hrvatskih prezimena raste zbog sve većega udjela dvorječnih prezimena. Sve više Hrvatica, naime, zadržava djevojačko prezime te uz njega dodaje muževno. Udio tih prezimena ovisi o veličini naselja.

njima roditelja, davali su se parovi imena Nada i Nenad.

Novija istraživanja, provedena za Zagreb od 1980. godine na ovom, pokazuju da je jedna četvrtina blizanaca dobila vezana imena. Najčešća su izrazno vezana imena, a to su ona koja počinju istim slovom, npr. Roko i Ruđer, istim sloganom, npr. Marija i Martina, ili se ritmički podudaraju i rimuju, npr. Goran i Zoran, Darko i Marko, Mia i Tia. Mocijska ili parna imena nisu veoma česta, a najčešće je riječ o imenima Ivan i Ivana, Nikola i Nikolina, Petar i Petra te Danijel i Danijela. Nerijetko se u Zagrebu blizancima nadjevaju i imena prema hrvatskim knezovima, npr. Branimir i Domagoj, ili hrvatskim kraljevima, npr. Tomislav i Zvonimir. Kadak roditelji nadjevaju imena prema likovima iz književnosti – Filip i Leon, te prema likovima iz popularnih pjesama: Valentino i Renato te Tina i Marina.

Jeste li znali?

...da su u srednjovjekovlju zabilježena imena blizanaca Nada i Nenada te Dostoja i Nedostoja?

...da su u Ploče grad koji je najviše puta preimenovan? Od 14. st. do 1918. hrvatsko mu je ime bilo Ploča, od 17. do 20. st. te 1941. – 1945. službeno je nosio talijansko ime Porto Tolero, pod Napoleonovom upravom 1809. – 1813. francuska imena Port Tolare i Port Royal, za vrijeme Kraljevine Jugoslavije (1918. – 1941.) Aleksandrovo, a 1950. – 1954. i 1980. – 1990. Kardeljevo. Današnje je ime Ploče u službenu uporabu ušlo tek 1945., a ustalo se tek nakon 1990.

... da su mjesni etnici za Baranjsko Petrovo Selo samo Petarac i Petarka prema pučkome imenu toga naselja Petarda (< mad. Petárda)?

... da se stanovnici Kneževih Vinograda u Baranji nazivaju Suljošanima i Suljošankama prema pučkome imenu Suljoš (mad. Hercegszöllös)?

Povijest jezika

Jeste li znali...

... da je prvu hrvatsku gramatiku napisao Bartol Kašić latinskim jezikom? Objavljena je u Rimu 1604. godine pod naslovom *Institutionum linguae Illyricae libri duo* (Osnove ilirskog jezika u dvije knjige).

... da je prvi veliki moderni rječnik s hrvatskom književnom i govornom gradom u ulaznom stupcu sastavio Jakov Mikalja, učitelj retorike na isusovačkome kolegiju u Dubrovniku? Svoj je rječnik pisao za potrebe svećenika misionara koji su morali naučiti jezik puka prije nego što se upute u hrvatske krajeve.

Objavljanje toga trojezičnog rječnika (hrvatsko-talijansko-latinskog) pod nazivom *Blago jezika slovenskoga* započeto je 1649. u Loretu, a dovršeno 1651. u Anconi.

Vrolo je malo podataka o životu Hrvata u prvim dvama stoljećima nakon doseljenja na današnji prostor. Iz togu su vremena po dalmatinskim gradovima sačuvani tek malobrojni ostaci pismenosti na latinskom jeziku. Sa sigurnošću se ne zna ni odakle su Hrvati došli. Polazišta za razmatranja počinju na temelju onoga što je bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet (912. – 959.) napisao o dolasku Hrvata u svojem djelu *O upravljanju carstvom* (*De administrando imperio*). U tom je djelu, pored ostalog, u 30. glavi sačuvana i legenda prema kojoj su se Hrvati doselili pod vodstvom petorce braće (Klukas, Lobel, Muhlo, Kosjenc i Hrvat) i dviju sestara (Tuga i Buga) iz Bijele Hrvatske sjeverno od Karpati.

Osnovavši svoju državu i primivši kršćanstvo, hrvatski su svjetovni i crkveni dostojarstvenici u tim početnim stoljećima pisali latinski. Od sačuvanih zapisa najstariji je onaj na Višeslavovo krstionici (oko 800. godine). Latinski se jezik nalazi i na Trpimirov natpisu („pro duce Trepimero“) iz 9. st., nadenomu u Rizinica-ma podno Klisa. I ostali su tekstovi iz toga ranog razdoblja pisani latinskim jezikom. U prvim izgrađenim crkvama i samostanima u latinskim su natpisima latinicom zabilježena hrvatska imena. Tako je npr. u Ninu na nadvratniku crkve Sv. Križa uklešan natpis hrvatskoga župana Godečaja, a u crkvi sv. Mihovila pronađen je natpis koji spominje hrvatskoga kneza Branimira ((Bra)nnimero dux Sclavorum). Latinski je stoga prvi jezik kojim su Hrvati pisali, a latinica prvo pismo. Latinska se pismenost u Hrvata dovodi u vezu s njihovim pokrštavanjem. Hrvatima su misionari morali na njihovu jeziku zapisivati barem osnovne kršćanske formule i u vezi s tim odgajati domaći kler, što upućuje na pretpostavku o postojanju i tzv. misionarske pismenosti na hrvatskom jeziku. No, stvarni razvoj pismenosti u Hrvata veže se uz cirilometodsku misiju stvaranja obrednih knjiga nakon njihova pokrštavanja, odnosno uz slavensko bogoslužje i književnu djelatnost na staroslavenskome jeziku, prvomu slavenskom književnom jeziku i nadnacionalnomu jeziku slavenskoga srednjovjekovlja. Hrvatima je slavenski književni jezik, kakav je staroslavenski, bio znatno bliži od romanskoga latinskog. U staroslavenski su tijekom vremena počeli prodirati elementi narodnoga jezika te su dva sustava stupila u odnos međusobnih utjecaja. Tako je nastala hrvatska redakcija staroslavenskoga jezika. Za redakcijski je jezik uobičajen naziv crkvenoslavenski jezik hrvatske redakcije. Prihvaćanjem staroslavenskoga jezika prihvaćeno je i njegovo pismo glagoljica. Glagoljica je tako prvo hrvatsko pismo. Ona se u našim

Početci pismenosti

Hrvati imaju devet inkunabula, i to na glagoljici i latinici

krajevima osobito proširila i upravo na tim prostorima oblikovala likove svojih grafema zamjenjivala uglatima, a tu je dobila i ime (od glagola glagoljati ‘govoriti’). Od 11. stoljeća u Hrvatskoj je u uporabi i cirilica. Naime, usvajanjem staroslavenskoga jezika preuzeta su i njegova dva pisma. Time se oblikovalo ono što nazivamo tropismenošću (latinica, glagoljica i cirilica) i trojezičnošću (latinski, crkvenoslavenski hrvatske redakcije i hrvatski jezik) hrvatske srednj-

vjekovne kulture. Dok su se latinski tekstovi pisali samo latinicom, a crkvenoslavenski samo glagoljicom, hrvatski se jezik bilježio svim trima pismima.

Pojava tiska

Pojava tiska velika je prekretnica u povijesti civilizacije. Iako su Kinezzi tzv. blok-knjige tiskali u 8., a ksilografike u 9. stoljeću, temelj suvremenoga tiskarstva postavljen je u Europi. Veže se uz ime Johanna Gutenberga

(pravim imenom Johannes Gensfleisch zum Gutenberg), njemačkoga tiskara, izumitelja tipografije u Europi, i njegovo glasovito djelo četrdesetdvorednu dvostupačnu *Bibliju* na latinskom jeziku s 1282 stranice. Gutenbergova je *Biblij* objavljena 1455. godine, stoga sve knjige otisnute od toga vremena do kraja 15. stoljeća zovemo inkunabulama, tj. knjigama iz najranijega doba (kolijevke) tiskarstva (lat. *incunabula* ‘pelene, kolijevka; začetak’). Prvi Hrvat koji je tiskom objavio svoje djelo bio je biskup Nikola Modruški. Riječ je o tekstu *Oratio in funere*, proznoj inkunabuli pisanoj latinskim jezikom i objavljenoj u Rimu 1474. godine. Hrvati pripadaju četirima slavenskim narodima koji se mogu podići inkunabulama (uz Čehe, Ukrajince i Crnogorce). Česi ih imaju najviše – trideset pet, Ukrainer i Crnogorci po pet, Hrvati devet: 6 glagoljičnih (*Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483.; *Brevijar po zakonu rimskoga dvora*, 1491.; *Traktat o isporijedi*, 1492.; *Baromićev brevijar*, 1493., Venecija; *Senjski misal*, 1494., Senj; *Spovid općena*, 1496., Senj) i tri latinične (*Molitvenik*, 1490. (?); *Oficij*, 1490. (?); *Lekcionar Bernardina Splitčanina*, 1495., Venecija). *Molitvenik* i *Oficij* moguće je smatrati jednim spomenikom, što se katkad i čini pa ih se objedinjuje pod naslovom *Prvi tiskani dubrovački molitvenik. Spovid općena*. Jedina je neliturgijska glagoljična inkunabula i u literaturi obično navodena kao prva čakavska tiskana knjiga.

PRIJE TOČNO 532 GODINE

Hrvatski prvtisak

Misal po zakonu rimskoga dvora, objavljen na crkvenoslavenskom jeziku hrvatske redakcije i glagoljicom 22. veljače 1483. godine, najstarija je hrvatska tiskana knjiga i najljepša hrvatska inkunabula. Taj je datum 22. veljače 1483. iznimno važan u cijelokupnoj hrvatskoj kulturnoj povijesti jer pokazuju da su se hrvatski glagoljaši vrlo brzo mogli uključiti u najveće civilizacijsko dostignuće svojega doba. S obzirom na to da su Hrvati glagoljično pismo uveli u tisk u samim početcima europskoga tiskarstva, to je ujedno i prvi katolički misal u Europi koji nije otisnut latinicom ni latinskim jezikom. Dok podatak o dovršenju tiska doznaje iz samoga *Misala*, još je uvijek ne-

poznat podatak o mjestu izdavanja. Budući da je razina izradbe iznimno visoka, smatralo se da je otisnut u kojemu europskom tiskarskom središtu. Najčešće ga se povezivalo s Venecijom. Kao moguće mjesto objavljanja smatrana je i Izola. Odredene naznake upućuju na to da je knjiga tiskana u domovini. S tim u vezi spominjali su se Modruš i osobito Kosinj u Lici, mjesto za koje postoje indicije da je bilo u srednjem vijeku važno kulturno i tiskarsko središte. Do danas je ostalo sačuvano samo jedanaest primjeraka te najstarije hrvatske inkunabule. Šest primjeraka čuva se u Hrvatskoj, a pet ih je izvan domovine, u vrlo prestižnim ustanovama. Kao predložak za oblikovanje

poslužilo je više misala, a najpoznatiji je među njima *Misal kneza Novaka* iz 1368. godine. Godine 1971. Liber i Mladost priredili su pretisak *Misala po zakonu rimskoga dvora*. Naslov

pretiska prvtiska uzet je prema početnim rječicima: *Početje misala po zakonu rimskoga dvora*, jer izvornik nema naslovnice (a nemaju je ni ostale inkunabule).

MALI SAVJETNIK

S/sa

Prijedlog sa upotrebljava se ispred riječi koje počinju glasovima s, š, z i ž (sa Šimom, sa sestrom, sa Željkom). Isto tako, prijedlog sa upotrebljava se ispred riječi koje počinju suglasničkim skupinama ks- i ps- (u riječima koje obično nisu slavenskoga podrijetla), koje počinju sa št-, žd- (koje su slavenskoga podrijetla) i onima kojima je drugi suglasnik s, š, z ili ž (sa Ksenijom, sa psom, sa pšenicom). Kod izgovorno teških skupina (npr. *smn) upotrebljavam prijedlog sa jer samoglasnik razbijaju suglasnički skup i olakšava izgovor (samom).

Hvala lijepo! > Hvala lijepa!

Imenica hvala u hrvatskome standardnom jeziku ženskoga je roda. Zato i prijedlog koji uz nju dolazi treba biti u ženskome rodru. Pravilno je Hvala lijepa!, a pogrešno *Hvala lijepo!.

Dobar večer! Dobra večer!

Imenica večer u hrvatskome standardnom jeziku ženskoga je roda. Zato je pravilno pozdravljati s Dobra večer!, a pogrešno *Dobar večer!.

Dobro došao / Dobro došli! / idobrodošao/dobrodošli

U hrvatskome standardnom jeziku treba razlikovati izraz dobro došao i pridjev dobrodošao. Pri izricanju dobrodošlice komu upotrebljava se dvorječni izraz Dobro došli! koji je sveza priloga dobro i oblika glagolskoga pridjeva radnog došao, došla, došlo, došle, došla, došla. Pogrešno je taj izraz pisati sastavljenom: *Dobrodošli u naš hotel!, *Dobrodošao u novi razred!, a pravilno je: Dobro došli u naš hotel!, Dobro došao u novi razred.

Sastavljeni se pišu pridjevi dobrodošao, dobrodošla, dobrodošli itd. koji se dodaju imenicama i znače 'koji rado očekujemo, poželjan': Uputila nam je dobrodošao svjet., Prihvatali smo dobrodošle primjedbe., To su nam dragi i dobrodošli gosti.

Nova godina i nova godina

U hrvatskome standardnom jeziku, ovisno o značenju, pravilno je pisati nova godina i Nova godina. Ako želimo čestitati praznik 1. siječnja, zaželjet ćemo sretnu Novu godinu jer je Nova godina ime praznika. Ako komu želimo čestitati cijelu nadolazeću godinu, zaželjet ćemo mu sretnu novu godinu.

Materinski/materinji

Pridjev 'koji se odnosi na mater' u standardnome hrvatskom jeziku glasi materinski. Nastao je dodavanjem sufiksa -inski na staru osnovu imenice mater, dok je pridjev materinji nastao dodavanjem slabo plodnoga sufiksa -ini. U standardnome se jeziku prednost daje onome obliku riječi čiji je sufiks plodniji ili češći. Stoga je pogrešno: materinji jezik, materinja ljubav, materinja riječ, a pravilno: materinski jezik, materinska ljubav, materinska riječ.

Iza blagdana > nakon/poslije blagdana

Prijedlog iza u hrvatskome standardnom jeziku ima prostorno značenje (iza kuće, iza drveta) i nije dobro upotrebljavati ga u vremenskome značenju. Umjesto prijedloga iza u vremenskome značenju pravilno je upotrebljavate prijedloge nakon ili poslije. Pogrešno je: *Vidimo se iza blagdana., *Čujemo se iza vikenda., a pravilno je: Vidimo se nakon/poslije blagdana., Čujemo se nakon/poslije vikenda.

Slijedeći/sljedeći

Riječi slijedeći i sljedeći treba razlikovati. Slijedeći je glagolski prilog sadašnjosti nastao od glagola slijediti i ne sklanja se, a sljedeći pridjev nastao od glagolskoga priloga, ujek se nalazi uz imenicu te se slaže s njom u rodru, broju i padežu. Slijedeći znači 'tako da se slijedi', a sljedeći 'onaj koji je idući na redu'. Slijedeći djevojku došao sam do njezine kuće. / Neka uđe sljedeći pacijent.

21. veljače – Međunarodni dan materinskoga jezika

U pisanju ili izgovaranju nadnevaka koji uključuju mjesec veljaču često se redni broj kojim se označuje dan pogrešno sklanja kao pridjev ženskoga roda. Pogrešno je npr. u nadnevku kojim se označuje dvadeset i prvi dan mjeseca veljače redni broj dvadeset i prvi staviti u genitiv ženskoga roda. Pogrešno je nadnevak čitati: *dvadeset i prve veljače, a pravilno je: dvadeset i prvoga veljače.

Zbog/radi

Radi je prijedlog i veznik kojim se izriče namjera i cilj radnje, a zbog je prijedlog i veznik kojim se izriče uzrok. Pogrešno je npr.: *Nisam napravio zadaču radi toga što nisam imao vremena, ili *Došao sam zbog provjere stanja na svojem računu, a pravilno je: Nisam napravio zadaču zbog toga što nisam imao vremena, ili Došao sam radi provjere stanja na svojem računu. Katkad nije posve jasno koji od tih prijedloga (veznika) treba upotrijebiti: npr. u natpisu Zatvoreno zbog/radi preuređenja može se razumjeti da je trgovina zatvorena s namjerom da se preuredi, a može se reći da je preuređenje uzrok tomu što je trgovina zatvorena. U takvima je slučajevima bolje upotrijebiti uzročni prijedlog zbog jer namjera uvijek uključuje i uzrok, a uzrok ne uključuje obvezatno i namjeru.

Decimalni zarez (3.14 > 3,14)

U pisanju decimalnih brojeva kao pravopisni znak koji razdvaja cijele brojeve od desetinskih u skladu s pravopisnim pravilima piše se zarez, a ne točka. Brojevni izraz tri cijela i četrnaest (pi) pogrešno je pisati: *3.14, a pravilno je: 3,14.

Pisanje mjesta i nadnevka (Zagreb, 21. veljače 2015.)

Mjesto i nadnevak u pismu ili službenome dopisu mogu se navesti na dva načina: U Zagrebu 21. veljače 2015. ili Zagreb, 21. veljače 2015. Ako je to s kojega razloga potrebno, mjesec se može obilježiti i arapskim ili rimskim brojem. Pogrešno je: *Zagreb, 21. veljače 2015. jer bi nadnevak u pismu zapisu glasio 21. dan mjeseca veljače 2015., a kraći oblik nastaje izostavljanjem riječi dana i mjeseca.

Gdjekamo/kuda

Prilogom gdje pita se o mjestu na kojem se tko ili što nalazi, prilogom kamo pita se za cilj čijega kretanja, a prilogom kuda pita se za smjer čijega kretanja. U uporabi tih priloga često se grijesi, pa se prilogom gdje (umjesto prilogom kamo) pita o cilju čijega kretanja, npr. *Gdje ideš? umjesto pravilnog pitanja: Kamo ideš?. Prilogom kuda (umjesto prilogom kamo) pita se o cilju čijega kretanja, npr. *Kuda ideš večeras? umjesto pravilnoga pitanja: Kamo ideš večeras?. Prilogom gdje (umjesto prilogom kuda) pita se o smjeru čijega kretanja, npr. *Gdje vodi ova ulica? umjesto pravilnog pitanja: Kuda vodi ova ulica?. Prilog gdje ne dolazi uz glagole kretanja.

Svoj/moj

U hrvatskome standardnom jeziku pridjev subjektu i objektu svih lica i brojeva označuje povratno-posvojnom zamjenicom svoj. Pogrešno je dakle: *Uzeo sam moju bilježnicu., *Pogledaj u twoju knjigu., a pravilno je: Uzeo sam svoju bilježnicu., Pogledaj u svoju knjigu. Kad je riječ o pridjevu posjedovatelju označenu 3. licem jednine ili množine, značenje rečenice u kojoj je upotrijebljena posvojna zamjenica (njegov, njezin, njihov) razlikuje se od značenja rečenice u kojoj je upotrijebljena povratno-posvojna zamjenica svoj. Npr. rečenica Marko ima njegovu knjigu. znači da Marko ima knjigu koja ne pripada njemu, nego pripada kojoj drugoj muškoj osobi, a rečenica Marko ima svoju knjigu. znači da knjiga pripada Marku. Međutim, kad je riječ o izricanju pridjevanja 1. licu, osobito jednine, uporaba zamjenice moj umjesto zamjenice svoj dopuštena je u osobito

Futur I.

Futur prvi glagolski je oblik kojim se izražava buduće vrijeme, a tvori se od infinitiva glagola i prezenta pomognoga glagola htjeti (ču, ćeš, će, ćemo, ćete, će). Pri njegovoj tvorbi glagoli s infinitivom na -ti gube završno -i. Stoga je pogrešno futur glagola spavati, pjevati, biti, htjeti pisati: spavati ču, pjevati ču, biti ču, htjeti ču, a pravilno je: spavat ču, pjevat ču, bit ču, htjet ču. U izgovoru se provodi jednačenje fonema prema mjestu tvorbe, pa se izgovara [spavaču], [pjevaču], [biču], [htječu].

afektivnim kontekstima, npr. u posvetama: Moj dragi majci.

Koji/kojega

Akuzativ za živo zamjenice koji često se pogrešno upotrebljava za neživo, npr.: *tanjur kojeg sam razbio, *cvijet kojeg sam ubrao. Kad je riječ o neživome, treba međutim upotrebljavati akuzativ za neživo koji: tanjur koji sam razbio, cvijet koji sam ubrao.

Koristiti što > koristiti se čime

Cesto se grijesi tako da se umjesto glagola koristiti se uz dopunu u instrumentalu upotrebljava glagol koristiti s dopunom u akuzativu. Zato je pravilno koristiti se računalom, a pogrešno *koristiti računalno.

Glagon koristiti se može se zamjeniti glagolima upotrebljavati, rabitati i služiti se, pa je pravilno: upotrebljavati računalom, rabitati računalom i služiti se računalom.

Jeli/dali/li

U hrvatskome jeziku u upitnoj je rečenici bolje upotrebljavati skupinu je li nego skupinu da li. Naime, umjesto rečenice uvedene skupinom da li bolje je upotrebljavati rečenicu u kojoj se glagolski predikat ili koplula imenskoga predikata stavlja na prvo mjesto, a za njom slijedi čestica li. Pogrešno je: *Da li me čuješ?, a pravilno: Čuješ li me?. Često se grijesi tako da se pravilo doslovno razumijeva kao da skupinu da li treba samo zamjeniti skupinom je li, pa je pogrešno: *Da li možeš doći? i *Je li možeš doći?, a pravilno je: Možeš li doći?. Ako se u izjavnoj rečenici nalazi glagolska enklitika je, upitna se rečenica tvori prebacivanjem te enklitike na početno mjesto i dodavanjem čestice li. Pogrešno je: *Da li je Davor došao na posao?, a pravilno: Je li Davor došao na posao?. Ako se u izjavnoj rečenici pojavljuju glagolske enklitike sam, si, smo, ste, su, ču, ćeš, će..., u upitnoj se rečenici pojavljuje puni oblik glagola biti ili htjeti i čestica li. Pogrešno je: *Da li će Luka doći u školu?, a pravilno: Hoće li Luka doći u školu?.

Europska Unija > Europska unija

Europska unija nije država, nego gospodarska i politička organizacija te, u skladu s pravopisnim pravilom da se u imenima naddržavnih zajednica ili organizacija samo prva riječ i riječ koja označuje ime piše velikim početnim slovom, riječ unija treba pisati malim slovom jer je to opća imenica, a ne ime. Pogrešno je: *Europska Unija, a pravilno: Europska unija.

Zaspim/zaspem, zaspí/zaspe, zaspé/zaspu

Glagoli zaspati i zasuti u prezantu se veoma često upotrebljavaju tako da se oblici glagola zasuti upotrebljavaju umjesto oblika glagola zaspiti, a korisnici togu nisu svjesni. Glagoli zaspiti i zasuti u prezantu se sprežu ovako:

zaspati zasuti

1. I. jd. prez. zaspim..... zaspem
2. I. jd. prez. zaspí..... zaspeš
3. I. jd. prez. zaspí zaspe
1. I. mn. prez. zaspimo zaspemo
2. I. mn. prez. zaspíte..... zaspete
3. I. mn. prez. zaspí zaspú

Dakle, pogrešno je: *Obično zaspem oko ponoci.; *Dječa zaspú oko devet sati navečer.; *On često zaspí popodne.; a pravilno je: Obično zaspim oko ponoci.; Djeca zaspíte popodne.

Sklonidba imenica mati i kći

Imenica mati u jednini se sklanja: N mati, G matara, D materama, A mater, V mati, L ma-

teri, I materom, a u množini: N matere, G matera, D matarama, A matere, V matere, L materama, I materama.

Imenica kći u jednini se sklanja: N kći, G kceri, D kceri, A kcer, V kceri, L kceri, I kceri,

a u množini: N kceri, G kceri, D kcerima, A kceri, V kceri, L kcerima, I kcerima.

U sklonidbi se tih imenica najčešće griješi tako da se umjesto nominativa upotrebljava akuzativ i obrnuto. Pogrešno je: *To mi je mater., *Vidim njegovu mati., a pravilno je: To mi je mati., Vidim njegovu mater. Tačko je pogrešno: *To mi je kcer., *Upoznao sam njegovu kći., a pravilno je: To mi je kci., Upoznao sam njegovu kcer.

S nikim / ni skim

Neodređene zamjenice tvorene s pomoću sastavnica ni i (npr. nitko, ništa, ničiji, nikoji, nikavak, nikolik i itko, išta, ičiji, ikoji, ikakav, ikolik) u izrazima s prijedlozima na, o, od, po, pred, s, u, za pišu se nesastavljeno. Pogrešno je: *Ne bih to učinio za ništa na svijetu., Od nikoga nema ni traga ni glasa., Ne možemo se složiti u ničemu., Razmišlja li on o ičemu?, Ona se s nikim ne može usporediti., a pravilno je: Ne bih to učinio ni za što na svijetu., Ni od koga nema ni traga ni glasa., Ne možemo se složiti ni u čemu., Razmišlja li on i o čemu?, Ona se ni s kim ne može usporediti.

Vi iz poštovanja

Kad se zamjenica Vi upotrebljava iz poštovanja, u 2. licu množine, predikat je uvijek u množini muškoga roda. Zato je pravilno Vi ste mi dali knjigu., Vi ste rekli istinu., a pogrešno *Vi ste mi dao/dala knjigu., *Vi ste rekao/rekla istinu.

Vi iz poštovanja upotrebljava se samo u obraćanju jednoj osobi i piše se velikim slovom. Kad se obraćamo dvjema osobama ili većoj skupini osoba vi uvijek pišemo malim slovom.

Najoptimalniji, najminimalniji, najmaksimalniji > optimalan, minimalan, maksimalan

Pridjevi optimalan, minimalan i maksimalan u hrvatski su jezik došli iz latinskoga. U svojim značenjima sadržavaju značenjsku sastavnicu kojom se izriče najviši stupanj čega, pa optimalan znači 'koji je najbolji, koji je najpovoljniji', minimalan 'koji se ostvaruje ili je prisutan u najmanjoj mogućoj mjeri', a maksimalan 'koji se ostvaruje ili je prisutan u najvećoj mogućoj mjeri'. Stoga ih se ne može stupnjevati, pa umjesto superlativnih oblika s prefiksom naj- dovoljno je upotrebljavati oblike u pozitivu. Pogrešno je: *Ponudili smo im najoptimalnija rješenja., *Nisu zadovoljeni najminimalniji radni uvjeti., *Novi hibrid kukuruza daje najmaksimalniji urod., a pravilno je: Ponudili smo im optimalna rješenja., Nisu zadovoljeni minimalni radni uvjeti., Novi hibrid kukuruza daje maksimalan urod.

Kreće nova emisija > počinje nova emisija

Glagoli krenuti osnovno je značenje početi ići, a glagoli početi osnovno je značenje pokrenuti kakvo djelovanje ili događanje i biti na početku. Zato je pravilno Počinje nova emisija., Počinjemo učiti novo gradivo., a pogrešno *Kreće nova emisija., *Krećemo učiti novo gradivo.

Kojoj/kojega Akuzativ za živo zamjenice koji glasi kojeg(a) i često se pogrešno upotrebljava za neživo. Zato je pravilno tanjur koji sam razbio, cvijet koji sam ubrao, a pogrešno *tanjur kojeg sam razbio, *cvijet kojeg sam ubrao.

Impresum

Urednik: Željko Jozić. **Urednici rubrika:** Milica Mihaljević, Lana Hudeček, Željko Jozić, Domagoj Vidović, Marijana Horvat, Ermina Ramad